

A Szabadalmi Információs Központ tevékenysége a KGST-tagországok Nemzetközi Szabadalmi Információs Rendszerében

Mit lesett el Kelettől a Nyugat a szabadalmi információ terén? Hasznos volt-e a Nemzetközi Szabadalmi Információs Rendszerben való közreműködésünk? Milyen perspektívái vannak e közreműködés további folytatásának? – cikkünkben az e kérdésekre adott válaszokkal ismerkedhet meg az olvasó.

A nemzetközi együttműködés fontossága

Az ipari tulajdon oltalmát szolgáló szabadalmi intézményrendszer célja, hogy a találmányok bejelentőinek adott kizárólagos jogok által ösztönözze és meggyorsítsa a gazdaság fejlesztését, szélesebb értelemben véve a társadalom jólétének fokozását.

A szabadalmi bejelentések törvény által is előírt közzététele (nyilvánosságra hozatala), illetve a szabadalmi leírások kinyomtatása a korszerű, új műszaki megoldások és technológiai eljárások gyors elterjesztését, a kizárólagos jogok lejártá utáni széles körű használatbavételét és a párhuzamos fejlesztőmunka elkerülését szolgálja.

Az ipari fejlődés felgyorsulása, a tudományos-műszaki forradalom jelenlegi szakaszának kibontakozása századunk második felében a szabadalmi bejelentések számának olyan nagy mértékű növekedéséhez vezetett, hogy a szabadalmakat engedélyező hatóságoknak a hivatalos közlönyök és a kinyomtatott szabadalmi leírások megjelentetésében kimerülő passzív szabadalmi információs tevékenysége már semmiképpen sem tudja biztosítani az újabb találmányok elég gyors megismerését.

A szabadalmi információs termékek iránt megnövekedett kereslet kielégítésére először az üzleti alapon működő információs vállalatok tettek erőfeszítéseket, majd bizonyos késéssel – felismerve a népgazdaság fejlesztésével összefüggő információs igényeket – maguk az iparjogvédelmi hatóságok is áttértek a szabadalmi információs tevékenység aktív formáinak gyakorlására, ezáltal a kutató-fejlesztő tevékenységet folytató gazdálkodó szervezetek információellátásának hatékonyabbá tételére.

Az ilyen irányú hatósági-hivatali tevékenység kifejlesztésében Kelet-Európáé volt a kezdeményezés. A *Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsának* (KGST) megalakulása után kibontakozott kooperáció és

gyártásszakosítás óhatatlanul magával hozta, hogy az együttműködés az iparjogvédelmi területre is kiterjedjen. Erre 1959-ben került sor.

Ekkor a KGST-tagországok a találmányi és újítási, valamint a védjegyjogszabályok egységesítése, továbbá az információs tevékenység fejlesztése céljából három munkacsoportot hoztak létre. E kezdemények 1971-ben egy olyan állandó KGST-szerv kialakulásához vezettek, amelynek illetékessége az iparjogvédelem minden részterületének együttműködésbe vonására kiterjedt.

Az együttműködés hatékonyságát részint az iparjogvédelmi jogszabályozás alapozta meg. Így hazánkban például már az iparjogvédelem ügyéért felelős *Országos Találmányi Hivatal* (OTH) feladatait és hatáskörét meghatározó 2048/1967. sz. kormányhatározat előírta az iparjogvédelmi információs és dokumentációs tevékenységet, konkrétan a vállalati iparjogvédelmi munka segítségét, a gazdaságirányító szervek részére iparjogvédelmi kutatások végzését, valamint a megbízásos információs szolgáltatások nyújtását.

Ezért nem véletlen, hogy a központosított dokumentációs és információs rendszerek kiépítésére leg hamarabb éppen a KGST-tagországokban került sor.

Az információ termelési értékévé és áruvá válásának viszonyai közt a szabadalmi hatóságoknak az egyéb szabadalmi információs vállalkozásokhoz képest többféle előnyük van, egyebek mellett abból adódóan, hogy országuk szabadalmi dokumentumait saját maguk adják ki, a világ többi iparjogvédelmi hatósága által kiadott elsődleges dokumentumok mintegy 90%-ához pedig kurrens nemzetközi csere révén térítésmentesen jutnak hozzá. Esetükben többletérték-teremtő munkaként, illetve kiadási tevékenységként csak a másodlagos szabadalmi információs termékek (kartotékrendszerek, kivonatgyűjtemények, hagyományos és számítógépes kutatórendszerek stb.) előállításuk jelentkezik.

Ezeket a kétségtelen előnyöket felismerve, a kapitalista országok szabadalmi hatóságai is lépéseket tettek a szabadalmi információ aktív terjesztése érdekében, ehhez azonban a szóban forgó országok túlnyomó részében előzőleg a szabadalmi jogszabályok módosítására, illetve kiegészítésére volt szükség. Az NSZK-ban erre 1976-ban, Ausztriában 1978-ban, Svájcban 1984-ben, Dániában pedig 1981-ben került sor.

A KGST-tagországok Nemzetközi Szabadalmi Információs Rendszere

A KGST-tagországok találmányi hivatalai együttműködésük során különösen nagy figyelmet fordítottak a szabadalmi információs és dokumentációs tevékenység fejlesztésére.

1959–1971 között a szabadalmi információ kérdéskomplexumán belül az információkeresés gépesítésének, a szabadalmi dokumentumok automatizált feldolgozásának és tárolásának problémáival, továbbá (egyéb szabványosítási feladatok mellett) a hivatalos közlönyökben megjelenő publikációk és a találmányi leírások címdatalainak egységesítésével foglalkoztak a legtöbbit.

A kezdeti együttműködést felváltó forma a *Nemzetközi Szabadalmi Információs Rendszer* (NSZIR) keretében a szabadalmi információs tevékenységnek újabb lendületet adott. Nevezetesen azért, hogy a rendszer zavartalan működését az egyes országokban az ún. kijelölt nemzeti szervek közvetlen együttműködésére bízták a korábbi áttételes együttműködési formák helyett. Magyarországon a szabadalmi információs együttműködés feladatait az OTH, illetve azon belül annak funkcionálisan megkülönböztetett szervezeti egysége, a *Szabadalmi Információs Központ* (SZIK) látta és látja el.

Az NSZIR a tagországok gazdasági integrációjának elmélyítését célzó Komplex Program jobb információellátására 1969-ben létrehozott *Nemzetközi Tudományos-Műszaki Információs Rendszer* (NTMIR) egyik specializált alrendszere. Feladata alapvetően a szabadalmi információ előállítás, gyűjtése, feldolgozása, tárolása, nemzetközi cseréje, visszakeresése és a felhasználókhöz való eljuttatása.

Az ilyen sokrétű tevékenység az együttműködő felek mindegyikének magas szintű műszaki eszközellátását és szervezési színvonalát feltételezi. Mivel ez a feltétel nem volt adott, az NSZIR fejlesztése csak fokozatosan valósulhatott meg. A fejlesztés végül is három szakaszban ment végbe.

Az első, 1980-ig tartó szakaszban az együttműködés az egyes országokban meglévő hagyományos információtechnikai eszközök alkalmazásán alapult, miközben az egységesítést különféle módszertani anyagok, szervezeti és információfeldolgozási ajánlások mozdították elő.

A következő néhány éves szakaszban az együttműködésen belül megnövekedett a gépileg olvasható információhordozók aránya, a mikroformájú információhordozók (mikrofilmlap, mikrofilm) használata, elterjedt az automatikus információfeldolgozás, s ezáltal lehetővé vált, hogy az NSZIR keretében együttműködő automatizált információs központok alakuljanak ki, amelyek egy telekommunikációs hálózatban összekapcsolva teljesen automatizált információs rendszer ígérteit hordozták.

Az 1980-as évek második felében kezdődött harmadik fejlesztési szakaszban a szabadalmi dokumentumok bibliográfiai adatait, a leírászsövegek kivonatait és a teljes szövegű, valamint az ábrakészleteket is tartalmazó számítógépes kezeléssel adatbázisok létrehozását tűzték ki végső célul. Ezek online üzemmódban tartoznak a biztosítani a KGST-tagországok 2000-ig tervezett műszaki haladási Komplex Programjába tartozó alapvető szakterületek teljes körű és gyors információellátását.

Mivel a szabadalmi információs tevékenység világméretű együttműködésen alapul, az NSZIR fejlesztése során mindig figyelembe kellett venni a *Szellemi Tulajdon Világszervezete Iparjogvédelmi Információs Állandó Bizottsága* (WIPO – PCIP), a bécsi székhelyű *Nemzetközi Szabadalmi Dokumentációs Központ* (International Patent Documentation Center = INPADOC), a *Nemzetközi Tudományos-Műszaki Információs Rendszer* (NTMIR) és egy sor más nemzetközi szervezet által kidolgozott normatív-műszaki, illetve szabványelőírásokat.

A SZIK aktív részvétele az NSZIR keretében megvalósult együttműködésben elősegítette, hogy a magyar szabadalmi bejelentésekben megtestesülő szellemi alkotások bejussanak a világ szabadalmi információs áramkörébe, illetve hogy a hazai szakemberek szabadalmi információs szükségleteit magas szinten és operatívan lehessen kielégíteni a hazai és külföldi szabadalmi dokumentumok gyűjtése, feldolgozása, visszakeresése, másolatban szolgáltatása, más nézőpontból fogalmazva: az igényeknek megfelelő szelektálása és a felhasználókhöz való eljuttatása által.

Az NSZIR a kijelölt nemzeti szervek cselekvő közreműködésével olyan információs szolgáltatásokat működtet, amelyek folyamatos fejlesztésével az egyes országokban teljesebb értékű információellátás biztosítható, mint amilyenre együttműködés nélkül képesek lennének.

Az OTH Szabadalmi Tárában a hazai dokumentumokon kívül jelenleg 27 más ország és nemzetközi szervezet hivatalos közlönyei, 23 különféle hatóság szabadalmi leírásai, továbbá különféle kutatási segédletek, másodlagos szabadalmi információk (pl. kivonatok) érhetők el közvetlenül, e dokumentumok a helyszínen is kutathatók és másolatban is megrendelhetők.

További szolgáltatásként a Szabadalmi Társaság esetében állományában nem található szabadalmi dokumentumokat is beszerezhet, mivel az

NSZIR-ben részt vevő hivatalok gyűjtőkörüket munkamegosztással a világ összes szabadalmi dokumentumára kiterjesztették, így e hivatalok valamelyikében elvileg bármely, az OTH által egyébként nem gyűjtött szabadalmi dokumentum megtalálható. Ezek másolatát kívánságra a hivatalok egymásnak kölcsönösségi alapon küldik meg.

Az említett gyűjtőköri kooperáció keretében a SZIK hiánytalanul gyűjti és a tagországok hivatalai számára hozzáférhetővé teszi, másolatban szolgáltatja Magyarországot, Ausztriát, Marokkót, Monaco és Svájc szabadalmi dokumentumait. Ezáltal az NSZIR-ben részt vevő országok szakemberei valutaráfordítás nélkül juthatnak hozzá a világ bármely szabadalmi dokumentumához.

A SZIK az NSZIR közbeiktatásával vesz részt a jelentős számú nemzetet mozgósító nemzetközi szabadalmi bibliográfiai információcserében is. E vállalkozás keretében gyűjtik össze a hivatalok által kibocsátott szabadalmi dokumentumok bibliográfiai adatait, hogy azután egy célirányos feldolgozás eredményeképpen az érdeklődők rendelkezésére bocsássák. A SZIK által gépileg olvasható hordozóra vitt magyar szabadalmi bibliográfiai adatokat az NSZIR-tagországo kból származó többi adattal az NSZIR vezető szerveként működő "Poisk" Tudományos Termelő Egyesülés szabványosított formában továbbítja az INPADOC-nak. Az INPADOC összesített bibliográfiai mágnesszalag-másolatainak bázisán alakította ki a SZIK az *Ipari Informatikai Központtal* (IPIK) közösen működtetett szabadalmi témafigyelő szolgálatát. Keretében 1989 júniusától az adatátviteli végállomással rendelkező felhasználók részére online üzemmódban vált lehetővé a versenytársak tevékenységének nyomon követése, illetve a profiljukba tartozó szabadalmak bibliográfiai adatainak figyelése. Az ilyen állomással nem rendelkező megrendelők számára a témafigyelést az IPIK szakemberei végzik el, és a kívánt keresőprofilnak megfelelő kutatási eredményeket havi rendszerességgel juttatják el hozzájuk.

A SZIK a közzétett magyar szabadalmi bejelentések adatainak közlésével járul hozzá ahhoz a munkához, amelynek során az NSZIR egy speciális szolgálat keretében állítja elő a *Szabadalmi Együttműködési Szerződés* (Patent Cooperation Treaty = PCT) minimumdokumentációjához tartozó fejlett ipari országok, továbbá a KGST-tagországok találmányi kivonatainak gyűjteményeit *Izobreteniá stran mira* címmel. Ez havonta 128 szakmai csoportra bontott füzetekben jelenik meg. Anyagából az NSZO G és H szekciójába sorolt találmányokat mágnesszalagra is felveszik, s ezáltal számítógéppel kezelhető állomány jön létre.

Fejlesztési irányok az NSZIR-ben

AZ NSZIR jelenleg működő szabadalmi információs szolgálataiban való részvétel mellett a SZIK tevé-

kenyen részt vesz az újabb szolgáltatások bevezetését lehetővé tévő fejlesztési munkákban is. Ezek a most folyó fejlesztési szakaszban főleg a különféle típusú szabadalmi adatbázisok létrehozására és a távoli online hozzáférést biztosító nemzetközi adatátviteli hálózatok kiépítésére irányulnak.

A rendszer kiépülése után a magyar felhasználók nemcsak a nyugati szabadalmi adatbázisokban végezhetnek online kutatásokat, hanem az NSZIR-tagországok által rendelkezésre bocsátott adatbázisokban is. Ezek közül már ma is üzemel néhány:

- ▶ az analóg szabadalmak feltárását lehetővé tévő adatbázis;
- ▶ a retrospektív témakutatást is biztosító "TEMP" bibliográfiai adatbázis;
- ▶ az alkalmazott biotechnológia tárgykörébe tartozó témák kutatására alkalmas adatbázis;
- ▶ a mikroelektronikai szakterületi adatbázis;
- ▶ a szabadalmak jogi státusának megállapítására szolgáló adatbázis;
- ▶ valamint az egyes NSZIR-tagországok szabadalmi adatait tartalmazó nemzeti adatbázisok.

A szabadalmi információs szolgáltatás fejlesztése érdekében a SZIK tevékenyen működik közre az NSZIR-ben és a világ más kompetens szerveiben folyó szabványosítási, egységesítési munkában, a szabadalmi adatbázisok jövőbeni kialakítását célzó stratégia kidolgozásában, a nagy tömegű adatállományok kezelését és tárolását szolgáló műszaki eszközök-és módszerek alkalmazhatóságának tanulmányozásában, valamint az NSZIR 2000-ig tartó együttműködési programjának kidolgozásában.

Ez utóbbiak fontosságát növeli, hogy eredményeik határozzák majd meg a következő évezred kezdetének szabadalmi információs arculatát az NSZIR-ben jelenleg részt vevő országok számára is.

Nem tekinthető mellékes körülménynek az sem, hogy az elkövetkező évtizedekben a politikai-gazdasági verseny kiegyensúlyozását várhatóan a tudományos-technikai versengés váltja fel, ahol a versenyfeltételeket szabja meg, hogy a vetélkedő felek milyen mértékben élnek az információs forradalom adta lehetőségekkel.

A leszakadás elkerülésének és az európai gazdasági integrációhoz való közeledésnek igénye paradox módon szükségessé teszi számunkra az NSZIR keretében megvalósuló és azon túlnövő szabadalmi információs együttműködés folytatását és bővítését.

Utószó

A KGST-tagországok által létrehozott NSZIR-rel kapcsolatosan az OTH SZIK munkáját ismertető fenti cikk szükségszerűen csak a múltat és a jelent tükrözi megbízhatóan. Az NSZIR jövője, szervezete és tevékenysége a KGST-n belüli általános kihatású fejleményektől függően fog alakulni. A szabadalmi információ témakörében nyilvánvalóan továbbra is aktuális marad a Szovjetunióval és a kelet-európai országokkal való információcsere szükségessége.

Ezt az is indokolja, hogy az NSZIR-ben jelenleg részt vevő tíz országban keletkező évi 120 000 szabadalom a világ szabadalomtermésének mintegy 20–25%-át teszi ki, ami – ezen országok földrajzi közelségét is figyelembe véve – külgazdasági kapcsolataink szempontjából számunkra továbbra is meghatározó potenciált jelent.

Irodalom

- [1] ALEKSEEV, A. I.: Sotrudnicestvo stran-členov SÉV v oblasti patentnoj informacii. = Voprosy Izobretenia, 2. sz. 1989. p. 38–43.
- [2] KOSTIKOV, L. E.: Mezinárodní spolupráce v oblasti patentnových rešerší, expertízy a dokumentace. = Vynálezy, 11. sz. 1988. p. 436–439.

- [3] Další směry rozvoje automatizovaného systému informací o vynálezech. = Vynálezy, 11. sz. 1988. p. 405–407.
- [4] IL'IN, V. I.: Soveršenstvovanie organizacionno-pravovoj osnovy meždunarodnogo sotrudnicestva v oblasti patentnoj informacii. = Voprosy Izobretenia, 6. sz. 1988. p. 27–31.
- [5] SMOLKOVÁ, J.: Statistické přehledy dokumentu o vynálezech – jedna ze služeb MSPI. = Vynálezy, 12. sz. 1987. p. 488–494.
- [6] VERHOVSKIJ, S. L.: Poisk i analiz patentnoj dokumentacii s pomošču avtomatizirovannoj sistemy "Temp". = Voprosy Izobretenia, 7. sz. 1989. p. 30–33.
- [7] Industrial Property Statistics. WIPO, Genf, 1988. 29. p.
- [8] Statističeskie dannye v oblasti otkrytij, izobretenij, racionalizatorskih predloženij, promyšlennyh obrazcov i tovarnyh znakov v stranah – členah SÉV za 1987 god. Moskva, 1988. 36 p.

Beérkezett: 1990. I. 24-én.

Kansai-Kan – ez lesz a japánok Boston Spája

A Japán Nemzetgyűlési Könyvtár (National Diet Library = NDL) noha eredendően a Nemzetgyűlést szolgálja, az ország egyetlen nemzeti könyvtáraként is működik. Így: a Japánban megjelent művek bibliográfiai leírásaiból adatbázist épít, az érdeklődőknek helyben használat, könyvtárközi kölcsönzés és másolatszolgáltatás útján bocsátja rendelkezésre az állományát.

Az NDL ennek ellenére érzékeli, hogy a társadalom vele szemben támasztott igényeinek, éppen nemzeti könyvtári mivoltából kifolyóan, még teljesebben és intenzívebben kell megfelelnie. Ezért a Kansai régióban, mely Osakát és Kiotót is magában foglalja, egy "másodkönyvtár" létrehozásán fáradozik. E "másodkönyvtár" működéséhez és szolgáltatásaihoz minden ma elképzelhető műszaki eszközt-berendezést számításba vesznek.

A másod-NDL, amelyet egyelőre Kansai-Kan elnevezéssel emlegetnek, az NDL szervezetébe fog tartozni, s az anyakönyvtárral együtt látja majd el a nemzeti könyvtári feladatokat.

A tervezett munkamegosztásban az NDL-ben a következő nemzeti és nemzetgyűlési könyvtári feladatok maradnak:

- ▶ az NDL működtetése,
- ▶ a japán kiadványokat illetően a "végső leelőhely" funkciójának ellátása,
- ▶ a hazai kiadványok beszerzése és a nemzeti bibliográfiai adatbázis folyamatos fejlesztése.

A Kansai-Kan "másodkönyvtárra" a jövőben az alábbi feladatok ellátása hárul:

- ▶ mint számítógépekkel, telekommunikációs eszközökkel és egyéb csúcstechnológiát reprezentáló berendezésekkel ellátott információs központ tájékoztatást fog adni az információk és az ismeretek feltárásáról, tárolásáról és átviteléről;
- ▶ mint az Egyesült Királyságban működő BLDSC-hez hasonló központ a megrendelőket ellátja a szükséges forrásdokumentumokkal, azaz könyvtárközi kölcsönzési és másolatszolgáltatási funkciókat tölt be;
- ▶ az állagmegőrzés és konzerválás központja lesz;
- ▶ mint információs és dokumentumellátó központ működik közre a nemzeti könyvtári hálózat kiépítésében, és – gyakorlóhelyként – kapcsolódik be a kutatásba és fejlesztésbe.

A Kansai-Kan a "Kansai-Kan Science City" központjában épül fel egy 165 ezer m²-es telken. Épülete két részből fog állni. Az egyikben helyezkedik el a nyilvános szolgálat és az adminisztráció, a másikban pedig 20 millió könyvtári egység számára alkalmas raktárat alakítanak ki. Ez utóbbiban az ott gyakorló kutatók és fejlesztők, illetve az állandó személyzet számára lakhelyeket is biztosítanak.

Hozzávetőlegesen 3 évet vesz igénybe a Kansai-Kan végleges koncepciójának kimunkálása. Az épület megtervezése és felépítése 5–6 évet kíván. Az új létesítmény legkorábban 1996-ban nyithatja meg kapuit.

/Kansai-Kan: the japanese Boston Spa? = Interlending and Document Supply, 17. köt. 3. sz. 1989. p. 108–109./

(Futala Gábor)